

KÜRESEL BAĞLANTILAR ÖĞRENME ALANINDA YER ALAN KAVRAMLARIN ÖĞRENİLMESİNDE KAVRAM ANALİZİ YÖNTEMİNİN ÖĞRENCİ BAŞARISI VE TUTUMUNA ETKİSİ¹

Yrd. Doç. Dr. Serpil DEMİREZEN

Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, serpil.demirezen@gmail.com

Prof. Dr. Refik TURAN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, rturan@gazi.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısına ve tutumlarına etkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla, deney ve kontrol gruplarının Kavram Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği ön test ve son test puanları analiz edilerek kavram analizi yönteminin öğrenci başarısına ve derse yönelik tutuma etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara il merkezinde random yöntemle belirlenmiş olan bir ilköğretim okulunun 7. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Ön test-son test kontrol gruplu deneme modelinin kullanıldığı araştırmanın bağımsız değişkeni kavram analizi yöntemi, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramları öğrenme başarılarıdır.

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında, kavram analizi yönteminin, öğrencilerin kavram öğrenme başarısını arttırmada etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu yöntemin uygulandığı öğrenci grubunun, Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının olumlu yönde artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara dayalı olarak Sosyal Bilgiler program çalışmalarına, programın uygulayıcısı konumundaki öğretmenlere ve ileride yapılacak olan araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kavram, kavram öğretimi, kavram analizi, küresel bağlantılar

The Effect of the Contextual Analysis Method in Learning the Concepts Found in the Learning Domain of Global Connections on Student Success and Attitude

ABSTRACT

The aim of this study was to reveal the effect of the contextual analysis method in learning the concepts found in the learning domain of Social Studies seventh gradeglobal connections on student success and attitude. To achieve this aim, the effect of the contextual analysis method on student success and attitude was tried to determine by analyzing the pretest and posttest scores of the experimental and control groups in Contextual Success Test and The Social Studies Attitude Scale.

The sample of the research consisted of the seventh grade students of an elementary school in the city center of Ankara in the second term of 2009/2010 educational years. They were chosen with the random method. The independent variable of the research was the contextual analysis method and the dependent variable was the students' success in learning the concepts found in the learning domain of global connections.

In the light of the findings achieved from the research, it was concluded that the contextual analysis method was an effective method in increasing the students' success in learning concepts. In addition, it was determined that the attitudes (towards the social studies subjects) of the student group to whom this method was applied positively increased. With regard to these results, some suggestions were given to the program studies related to social studies, the teachers as applicators of the programs and the future researches.

Key Words: Concept, concept teaching, concept analysis, global connections

¹Serpil DEMİREZEN'in Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD'nda Prof. Dr. Refik TURAN danışmanlığında hazırladığı doktora tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilimsel, teknolojik, ekonomik ve politik gelişmeler hızla yaşanmakta, buna paralel olarak ilgili sistemlerde köklü değişiklikler yapılmaktadır. Bilginin üretimi ve paylaşımında sınırsız imkânlar sahip olduğumuz 21.yüzyılda eğitim sistemlerinin de tüm bu gelişmeler doğrultusunda yenilenmeleri kaçınılmazdır. Eskiden yalnızca kendilerine sunulan bilgilerle akademik yönden başarılı olmaları beklenen öğrenciler, günümüzde kendilerini aktif kılan öğrenme süreçleri içinde bilgiye ulaşma imkânına sahiptirler. Eğitim sistemlerinde yapılan değişiklikler, öğretmenlere/eğitimcilere öğrencilerin bilgiye ulaşma ve pratik olarak kullanma becerileri geliştirmelerine yardımcı olabilecekleri yöntemler sunmaktadır. Bu yöntemlerin etkin şekilde kullanılmasıyla çağımızın araştıran, düşünen, problem çözebilen, analiz ve sentez yapabilen bireylerinin yetişmesinde önemli adımlar atılmaktadır.

Eğitim sistemleri veya eğitim kurumları, amaçlarını uyguladıkları müfredat programlarıyla gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu bakımdan müfredat programlarının temel felsefesi, yapısı, muhtevası ve uygulanış biçimi büyük önem taşımaktadır (Altıparmak ve diğerleri,1999:132). Eğitim sistemi içinde, temel eğitimin verildiği ilköğretim basamağında yer alan derslerin müfredat programları değişen ve gelişen çağa uygun içeriklere sahip olmak durumundadır. İlköğretim çağındaki öğrencilerin; kendilerini, yaşadıkları çevreyi ve dünyayı tanımalarına, anlamlandırmalarına ve yorumlamalarına katkı sağlayan ders şüphesiz ki Sosyal Bilgiler dersidir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler müfredat programının içeriği oldukça önemlidir.

Dünyadaki tüm okullar geleceğin vatandaşlarını dünya çapındaki problemlerle başarılı bir şekilde mücadele edebilmeye hazırlamalıdır. Sosyal Bilgiler programı bu amaçta önemli bir sorumluluk taşır (Hanna,1987:103). Eğitim programlarının, çağın gereklerine, toplumsal ihtiyaçlara ve eğitimdeki modern yaklaşımlara uygun olarak yenilenmesi çalışmaları doğrultusunda ilköğretim kurumlarında okutulan temel derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersi müfredat programı da bu kapsamda 2005 yılında değişikliğe uğramış; programın genel amaçlarında ve dayandığı temel ilkelerde düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler kapsamında, Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu öğrenme alanları şunlardır: Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Zaman, Süreklilik ve Değişim, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler, Güç, Yönetim ve Toplum, Küresel Bağlantılar

1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies – NCSS) tarafından geliştirilmiş olan bu öğrenme alanları, programa belirli standartlar getirerek; öğrencilere ne öğretilmesi gerektiği, nasıl öğretileceği ve Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrenci performanslarının nasıl değerlendirileceği hakkında öğretmenleri, politikacıları ve ebeveynleri bilgilendirmek için tasarlanmıştır. Sosyal Bilgiler öğrenme alanları, müfredata nelerin yerleştirileceğine karar verirken göz önüne alınacak kriterleri belirlemektedir. Sosyal Bilgiler müfredatının en önemli öğeleri arasında öğrencilere nasıl öğreneceklerini, nasıl karar vereceklerini ve diğer insanlarla nasıl verimli bir şekilde çalışacaklarını öğreten stratejiler ve beceriler vardır. Öğrenme alanları, Sosyal Bilgiler programı için bir çerçeve işlevi görmektedir. (Wallace,2006:7).

Bu araştırma kapsamında değinilecek olan Küresel Bağlantılar öğrenme alanı; NCSS tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “Dünya toplumları arasında gittikçe önemli ve çeşitli hale gelen küresel bağlantıların anlaşılabilmesi için öncelikle, küresel bağımlılığın gerçekliklerinin tanınmasına, süregelen ve yeni ortaya çıkan küresel sorunlara olası çözümlerin geliştirilmesine imkân tanıyan analizler yapılmalıdır.” (Farris,2007:13). Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda ise Küresel Bağlantılar öğrenme alanı şöyle açıklanmıştır: “ Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin, zaman ve

mekândaki sınırları kaldırmasıyla toplumlar arasındaki ilişkiler daha da artmıştır. Yüzyıllardır süregelen farklı bölgelerdeki insanların siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri teknolojiyle birlikte daha da yoğunlaşmıştır. Böyle bir dönemde öğrencilerin bu ilişkiler konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir.” (MEB, 2005:102)

2005 yılındaki müfredat programı değişikliği ile Sosyal Bilgiler dersi konuları içinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen kavramlar açıkça belirtilmiştir. Programın amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için bu kavramların öğrencilere kazandırılmış olması gerekmektedir. Doğanay (2002:234)’a göre Sosyal Bilgiler öğretiminde kavramların öğrenilmesinin, öğretimin odak noktası olarak belirlenmesinin birçok açıdan yararı vardır. Kavramların öğrenilmesinin üst düzey akademik başarıyı arttırması, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirmesi, insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırması kavram öğretiminin yararlarından birkaçıdır. Kavramları öğretirken öğrencilerin yaşamlarından seçilen olgu ve örneklerin kullanılması, öğretimin kişiselleştirilmesini, dolayısıyla motivasyonun ve başarının artmasını sağlamaktadır. Kavramlar aynı zamanda problem çözme ve akıl yürütme becerisini de geliştirmektedir. Eğer insanlar iyi geliştirilmiş bir kavramsal yapıya sahiplerse, somut veriler olmasa bile, sorunla ilgili kavramları kullanarak akıl yürütüp sorunun çözümü için karar verebilirler.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler, sosyal bilimlerin ve vatandaşlığın soyut olan tanımlarını ve günlük yaşamla ilgili somut örnekleri birleştirmeyi öğrenmek durumundadırlar. Soyut kavramlar, öğrencilerin öğrenmekte, öğretmenlerin de öğretmekte zorlanabileceği bir yapıdadır, ancak Sosyal Bilgiler dersinin de ayrılmaz bir parçasıdır (Obenchain ve Morris, 2007:43) Araştırmalar, çocukların oldukça erken bir yaşta kavramları öğrenebileceklerini ve erken kavram öğreniminin daha sonra öğrenilebilecek şeyleri kolaylaştırdığını göstermiştir (Arends, 2001:293).

Kılıç (2007), kavram ve genelleme analizi temel alınarak yapılan öğretimin ve “bir kavramın içerik öğelerinin” açıklanmasının; kavramların, genellemelerin öğrenilmesine ve bilişsel esnekliğe anlamlı düzeyde etki ettiğini saptamıştır. Dündar (2007), kavram analizi stratejisine göre öğretim yapılan öğrenciler ile kavram analizi Stratejisine göre öğretim yapılmayan öğrencilerin kavramları anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koyarak kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarı ve anlama düzeylerinde etkili bir strateji olduğunu, Hayat Bilgisi dersinde de öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği belirtmiştir. Yazıcı ve Samancı (2003), ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramlar hakkında öğrencilerin fikir, duygu ve düşüncelerini tespit ederek onların bu kavramları anlama düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada öğrencilerin özellikle duyu organlarına hitap etmeyen kavramları öğrenmede güçlük çektiklerini, ayrıca daha çok yazım ve telaffuz bakımından birbirlerine yakın kavramlarda kavram yanlışlığı ve kavram kargaşası yaşadıklarını, daha çok günlük yaşamlarında duyup gördükleri ve somut olarak ifade edebildikleri kavramları daha kolay anladıklarını tespit etmişlerdir. Mckinney, Davis ve diğerlerinin(1983) çalışmasında öğrencilerin kavramın örneklerini ve örnek olmayanlarını sıralarken alıştırma yapmalarına imkân tanınması gerektiği, bunun yanı sıra kavramın tanımlanmasının, örneklerinin ve örnek olmayanlarının sıralanmasının kavram öğretimini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler programında (MEB,2005:102) öğrencilerin Küresel Bağlantılar öğrenme alanında coğrafya, antropoloji, ekonomi, sosyoloji, hukuk, psikoloji ve tarihe ait kavramlarla karşılaşacakları belirtilmiş, ayrıca bu öğrenme alanının, diğer öğrenme alanlarının tümüyle ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin, bu öğrenme alanında yer alan farklı bilim dallarına ait kavramları doğru bir şekilde öğrenebilmeleri, diğer öğrenme alanlarındaki

bilgiler için bir temel oluşturmak açısından önemlidir. Bu araştırma ilköğretim 7. sınıf seviyesinde Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin ne derecede etkili olduğunun belirlenmesi ve uygulanan yöntemin, öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına yönelik etkisinin ortaya koyulması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacı; Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısına ve tutumlarına etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersi 7.sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin etkisini belirlemek amacıyla ön test-son test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Deneme modeli; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni etkilemesi, kontrollü koşullarda sistemli değişiklikler yapılması ve sonuçların izlenmesiyle olur. Kısaca, bağımsız değişkendir sistemli değişmelerin bağımlı değişkeni nasıl etkilediği görülmeye çalışılır (Karasar,2004:8). Araştırmanın bağımsız değişkeni kavram analizi yöntemidir. Kavram analizi yöntemi, Küresel Bağlantılar öğrenme alanında kazandırılması amaçlanan kavramlar için araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ders planlarına uygun olarak işlenmiştir. Bağımlı değişken ise öğrencilerin Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki kavramları öğrenme başarılarıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu; Ankara il merkezinde random yöntemle belirlenmiş olan bir ilköğretim okulunun deney ve kontrol grubu olarak seçilmiş iki şubesinde okuyan 7. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan olan deney ve kontrol gruplarının denkleğinin sağlanması için, araştırmaya katılan şubelerde okuyan öğrencilerden 1. dönem karnelerinde Sosyal Bilgiler notu 3 ve üzeri olanlar veri analizine alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Kavram Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği'dir. Ayrıca uygulama sonrasında öğrencilerin hazırladıkları afişler için de Afiş Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. "Olgu" ve Genelleme" kavramları için afiş hazırlanması mümkün olmadığından bu kavramlar için Çalışma Yaprakları hazırlanmıştır. Ölçme araçlarının geliştirilmesi süreci ve geçerlilik güvenilirlik testi sonuçları şu şekildedir:

Kavram Başarı Testi: Kavram Başarı testinin oluşturulmasında Küresel Bağlantılar öğrenme alanı kapsamında öğrencilere kazandırılması amaçlanan 10 adet kavrama ilişkin test soruları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu kavramlar: bağımsızlık, barış, genelleme, küresel sorun, milli kültür, olgu, ortak miras, sanat, savaş ve turizmdir. Soruların hazırlanması için öncelikle 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı, Küresel Bağlantılar öğrenme alanı kazanımları incelenerek bir soru havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular 5 alan uzmanı akademisyenin, 5 Sosyal Bilgiler öğretmenin ve 2 dil uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda, 35 soru içinden 4 sorunun öğrencileri çelişkiye sürükleyebileceği yorumuyla testten çıkarılmasına karar verilmiştir. 4 seçenekli olarak hazırlanan 31 soruluk testin pilot uygulaması Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin ile belirlenen okulların 7. sınıflarında okuyan 138 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonucuna göre kavram başarı testinin her bir sorusunun madde-toplam korelasyonları (madde ayırıcılık katsayıları) değerlendirilmiştir. Pilot uygulama sonucunda 31 soruluk testin güvenilirliği 0,736 bulunmuştur. Madde ayırıcılığı uygun olan maddelerden test düzenlendiğinde 24 soruluk testin güvenilirlik katsayısı 0,785 yükselmiştir. Bu değerinde uygun bir güvenilirliğin olduğunun göstergesidir.

Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği: Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde öncelikle literatürde yer alan tutum ölçeği geliştirmeye ilişkin aşamalar ve tutum ölçeği geliştirme çalışmaları (Bindak, 2005), (Şahin, Çakır, Şahin, 2000), (Güven ve Uzman, 2006), (Türker ve Turanlı, 2008), (Şam, 2007), (Akşit, 2007), (Dündar, 2007) incelenmiştir. Daha sonra 2009/2010 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezinde random yöntemle belirlenmiş olan 3 ilköğretim okulunda 7. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 70 öğrenciye, Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüşlerini yazmaları için “ Sosyal Bilgiler dersini severim. Çünkü...” ve “Sosyal Bilgiler dersini sevmem. Çünkü...” şeklindeki açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplar içerik analizi yapılarak çözümlenmiş, olumlu ve olumsuz tutum ifadeleri olarak sınıflandırılarak deneme formu hazırlanmıştır. 52 maddelik deneme formunda yer alan tutum ifadeleri rastgele sıralanarak karşılıklarına “Katılıyorum”, “Orta Derecede Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” seçenekleri eklenmiştir. Öğrenci yaş grubunun küçük olması nedeniyle 3'lü likert kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Tutum ölçeğinin pilot uygulaması, Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin ile belirlenen okulların 7. sınıflarında okuyan 100 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonucuna göre elde edilen veriler SPSS 15 programında analiz edilmiş olup anlamlılık düzeyi 0.05 olarak ele alınmıştır.

Madde geçerliği uygun olmayan 17 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 26 maddenin madde toplam korelasyonlarının 0.30 değerinden büyük olduğu için madde geçerlilikleri uygundur. Nihai ölçeğe seçilecek 26 maddelerdeki olumlu ve olumsuz ifadelerin dağılımı eşittir. Madde toplam korelasyon katsayıları en yüksek olan 26 madde için hesaplanan Alfa güvenilirliği 0,915 bulunmuştur. Bulunan bu güvenilirlik katsayısı 0.70'in üzerinde olması gerekçesi ile ölçeğin güvenilir; ölçek maddelerinin iç tutarlılığının yüksek olduğu söylenebilir. Ölçeğin geçerliliğinde seçilen 26 maddeye ait veriler üzerinde Varimax döndürme yöntemiyle faktör analizi yapılmıştır. Açıklanan toplam varyansa göre 26 maddeden 6 faktörün bulunduğu ve bu 6 faktörde Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumların %61'ini ölçtüğü söylenebilir. Genel olarak faktör analizi sonuçlarının ölçme aracının yapı geçerliliğinin sağladığı, ölçeğin tek boyutlu olduğu söylenebilir. Faktör yük değerinin 0.45 ya da daha yüksek olması madde seçimi için iyi bir ölçüdür (Büyüköztürk, 2007a:118). Madde-toplam korelasyon katsayısına göre nihai uygulama için tutum ölçeğine alınan maddelerin faktör yük değerlerinin de uygun olduğu görülmüştür.

Afiş Değerlendirme Ölçeği: Kavram analizi yöntemi kullanılarak yapılan kavram öğretimi süreci sonunda öğrencilerden, öğrendikleri kavramları tanıtan afişler hazırlamaları istenmiştir.

Öğrencilerin hazırladıkları afişlerin değerlendirilmesi için bir değerlendirme ölçeği geliştirilmiştir. Bu araştırma için dereceli puanlama anahtarı geliştirilirken öncelikle afiş çalışmalarının değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlerin belirlenmesinde, afişte yer alması gereken temel özellikler göz önünde bulundurulmuştur. İkinci olarak; kullanılacak dereceli puanlama anahtarının türüne karar verilmiş, afişin tüm özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi istendiği için “analitik dereceli puanlama anahtarı” hazırlanması gerektiği görülmüştür. Ardından, en yüksek ve en düşük performans dereceleri belirlenmiştir. Buna göre afişte gözlenmek istenen ölçüt tam olarak yerine getirildiğinde verilecek puan 3 (mükemmel), kısmen yerine getirildiğinde verilecek puan 2 (yeterli), ölçüt yerine getirilmediğinde verilecek puan 1 (geliştirilmeli) olarak belirlenmiştir. Son olarak; hazırlanan dereceli puanlama anahtarı için Ölçme Değerlendirme uzmanlarının, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Görsel Sanatlar ve Türkçe öğretmenlerinin görüşleri alınarak uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Şekil 1. Araştırmada Kullanılan Afiş Değerlendirme Ölçeği

	3	2	1
GÖRÜNÜM			
Afişin görünümü temiz ve düzenli			
Afişin görünümü dikkat çekici			
Afişin renklendirilmesi uygun şekilde yapılmış			
İÇERİK			
Konuya uygun açıklamalara yer verilmiş			
Konu anlaşılır şekilde belirtilmiş			
Konunun içeriği afişe tam olarak yansıtılmış			
MATERYAL KULLANIMI			
Konuyu açıklayıcı görsel ve yazılı materyaller kullanılmış			
Yazılı materyallerde dilbilgisi kurallarına uyulmuş			
Materyaller konu ile bütünlük sağlamış			
Materyaller uygun şekilde yerleştirilmiş			
ZAMANLAMA			
Çalışma taslağı, belirlenen zamanda öğretmen ile paylaşılmış			
Çalışma, zamanında teslim edilmiş			
TOPLAM			

Çalışma Yaprakları: Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan “olgu” ve “genelleme” kavramlarının kavram analizi yöntemi ile öğretiminin yapılmasının ardından, bu iki soyut kavramın öğrenciler tarafından kendi kurdukları cümlelerle ifade edilmesini sağlamak amacıyla çalışma yaprakları kullanılmıştır. Çalışma yaprağı; öğrenilenlerle ilgili, onların kullanılmasına ve dönüştürülmesine yardımcı olacak biçimde hazırlanmış çalışmaları içerir (Açıkgöz, 2005:98). Çalışma yaprakları, öğretimde kullanılış amaçlarına göre, farklı farklı tanımlanabilmekle birlikte kullanıcının (öğretmen, öğrenci ya da araştırmacı) ihtiyaçlarına göre de farklı şekillerde tasarlanabilmektedir (Ceyhan ve Türnüklü, 2002) (Akt: Coştu ve diğerleri,2003: 33). Bu araştırmada olgu ve genelleme kavramlarının analizleri yapıldıktan sonra ders bitiminde öğrencilerin bu kavramlara ilişkin örnek cümleler yazmaları istenerek dersin hemen sonrasında öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

Uygulama Süreci ve Verilerin Toplanması

Kavram analizi yönteminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, 7. sınıf düzeyinde Küresel Bağlantılar öğrenme alanı, Ülkelerarası Köprüler ünitesinde yer alan kavramların öğretimi kavram analizi yöntemiyle yapılmıştır. Kavram öğretiminde kullanılan yöntemlerden biri olan kavram analizi; öğretilmek istenilen kavramı tüm yönleriyle ele alan ve planlı olarak uygulanması gereken bir yöntemdir. Araştırmada kavram analizi yönteminin seçilmesinde, bu yöntemin, öğrencilerin kavramları doğru şekilde öğrenebilmelerine, kavramların özelliklerine hâkim olmalarına, kavramların örnekleri ile örnek olmayanlarını ayırt edebilmelerine, hatta kavramları kendi ifadeleri ile tanımlayarak örneklendirebilmelerine imkân vermesi ve tüm bunların bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi etkili olmuştur. Kavram analizleri yapılırken izlenen adımlar şu şekildedir:

1. *Kavramın Tanımlanması:* Kavramların tanımlanmasında Türkçe sözlüklerden ve ansiklopedilerden yararlanılarak, ders kitabının içeriğine ve öğrenci seviyesine uygun ifadeler kullanılmasına özen gösterilmiştir.
2. *Ayırt Edici Özelliklerin Belirlenmesi:* kavramın tüm özelliklerini yansıtan, yalnızca o kavrama ait olan özellikler belirlenerek sıralanmıştır.
3. *Ayırt Edici Olmayan Özelliklerin Belirlenmesi:* Kavramı açıklamak için kullanılabilir olan ama, belirlenen kavramın dışında farklı kavramları da yansıtabilecek özellikler belirlenerek sıralanmıştır.
4. *Kavramın Örneklerinin Belirlenmesi:* Kavramın tanımını ve ayırt edici özelliklerini tipik olarak taşıyan örnekler belirlenmiştir. Örneklerin, Sosyal Bilgiler dersi 7. sınıf konuları ve mümkün olduğunca Küresel Bağlantılar öğrenme alanının işlendiği ünite dahilinde seçilmesine dikkat edilmiştir.
5. *Kavramın Örnek Olmayanlarının Belirlenmesi:* Kavramın tanımını yansıtmayan, ayırt edici özelliklerinden biri ya da birkaçının eksik olduğu durumlar belirlenmiştir. Örnek olmayan durumların da Sosyal Bilgiler dersi 7. sınıf konularından ve mümkün olduğunca Küresel Bağlantılar öğrenme alanının işlendiği ünite dahilinde seçilmesine dikkat edilmiştir.

Uygulamaya hazırlık aşamasında, öncelikle Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramlar tespit edilmiş daha sonra, literatürde yer alan analiz basamakları izlenerek her bir kavramın (bağımsızlık, barış, genelleme, küresel sorun, milli kültür, olgu, ortak miras, sanat, savaş ve turizm) analizi yapılmıştır. Analizi yapılan kavramlarda biri olan “küresel sorun” kavramının analizi Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Araştırmada Kullanılan Küresel Sorun Kavramının Analizi

KAVRAMIN ADI	KÜRESEL SORUN
Kavramın Tanımı	Nedenleri ve sonuçları bakımından tüm dünyayı etkileyen sorunlara verilen genel isim.
Kavramın Ayırt Edici Özellikleri	*Dünyamız bütünüyle etkilenir. *Doğal denge bozulur. *Çözüm için herkesin üzerine düşen görevler vardır.
Kavramın Ayırt Edici Olmayan Özellikleri	*Yalnızca bir ülke etkilenir. *Yalnız canlı çevre etkilenir.
Kavramın Örnek Olanı	Küresel ısınma, savaş, çevre kirliliği, açlık, yoksulluk, terör
Kavramın Örnek Olmayanı	Hava sıcaklığı, gelir düzeyi, kavga

Kavram analizleri tamamlandıktan sonra uzman görüşüne sunulmuş, öneriler çerçevesinde bazı ifadelerde düzeltmeler yapılmıştır. Kavram analizlerinin hazırlanmasının ardından, analizlere uygun şekilde kavram öğretimi için ders planları hazırlanmıştır. Hazırlanan planlar için uzman görüşü alınmış, gerekli düzenlemeler yapılarak uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Kavram öğrenme sürecinde öğrenciler genellikle, kavramların görsel sunumlarından faydalanır. Çalışılan kavramla ilgili olarak mümkün olduğunca kavramı temsil eden asıl nesnelerin ve resimlerin kullanılması oldukça faydalıdır (Bedwell ve diğerleri,1991: 87). Bu bağlamda, analizi yapılan kavramların kalıcılığının sağlanması amacıyla görsel materyaller ve kavram şemalarına da planlarda yer verilmiştir. Ders planları hazırlanırken öğrencilerin ilgisini çekecek sorular ve görsel materyaller ile derse giriş yapılmasına önem verilmiştir. Ders sırasında öğrencilere yöneltilecek sorular ve alınabilecek muhtemel cevapların planlara yansıtılmış olması, uygulama sürecinin kontrollü şekilde yürütmesini sağlamıştır. Kavram analizleri, ders planlarına uygun olarak bilgisayar ortamına aktarılmış, Power Point programında sunum haline getirilmiştir.

Sosyal Bilgiler programı yıllık planında (MEB,2009:VII) Küresel Bağlantılar öğrenme alanını içeren “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesine ayrılan süre 15 ders saati yani 5 haftadır. Kavram analizi yöntemi ile uygulama yapılan deney grubunda her bir kavram için 40’ar dakikalık birer ders saati kullanılmıştır. Kavram Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği’nin ön test ve son test uygulamaları için de birer ders saati kullanılmıştır. Uygulama süresi, programda üniteye ayrılan ders saati süresi ile uyumludur.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen nicel verilerin analizi için, Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bu test, ilişkisiz ölçümlerin söz konusu olduğu az denekli deneysel çalışmalarda puanların dağılımının normallik varsayımını karşılamadığı deneysel çalışmalarda sıklıkla kullanılır (Büyüköztürk, 2007b: 155-156). Uygulama sonunda öğrencilerin hazırladıkları, kavramları tanıtan afişler ve olgu – genelleme kavramları için çalışma yaprakları kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008:188) öğrenci ders ödevlerinin eğitimle ilgili bir araştırmada veri kaynağı olabileceğini belirtmişlerdir. Elde edilen dokümanlar, araştırmanın nicel verilerini desteklemek amacıyla betimsel olarak incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Betimsel analizde ise amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:187/224).

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların, kavram analizi yöntemi ile öğretiminin yapılmasının ardından deney grubu öğrencilerine, öğrendikleri kavramlar içerisinden seçtikleri herhangi bir kavramı tanıtan afiş hazırlamaları istenmiştir. Bu çalışma için öğrencilere bir haftalık süre verilmiştir. Bu süre içinde, hazırlayacakları afişlerin taslaklarını öğretmen ile paylaşmaları ve afişleri zamanında teslim etmeleri gerektiği uyarısında bulunulmuştur. Süre sonunda toplanan afişler, araştırmacı tarafından geliştirilen Dereceli Puanlama Anahtarı’na göre, alan uzmanı üç kişi tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş, verilen puanların ortalamaları alınarak analiz edilmiştir. Olgu ve genelleme kavramlarının afiş çalışmasına elverişli olmaması nedeniyle, bu kavramlar için hazırlanan çalışma yaprakları kullanılmıştır. Çalışma yaprakları, olgu ve genelleme kavramlarının analizlerinin yapıldığı derslerin hemen bitiminde deney grubu öğrencilerine dağılarak, her iki kavram için beşer örnek cümle yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin doldurduğu çalışma yaprakları aynı gün alan uzmanı üç kişi tarafından birbirinden bağımsız

olarak değerlendirilmiş, bir sonraki Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere doğru ve yanlışlarıyla ilgili dönütler verilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

1. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı Testi ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Deney grubu öğrencilerinin ön test kavram başarı puanları ile Kontrol grubu öğrencilerinin ön test kavram başarı puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Kavram Başarı Testi Ön Test Sonuçları

Ön test	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Mann Whitney U	p
Kavram Başarı Testi Puanı	Deney	22	12,68	3,67	189.500	0,439
	Kontrol	20	11,70	2,56		

Deney grubu öğrencilerinin ön test kavram başarı puanları ($\bar{X}=12.68$), kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puanlarına ($\bar{X}=11.70$) göre daha yüksek bulunmuştur. Ancak deney grubundaki öğrencilerin ön test puanları ile kontrol grubundaki öğrencilerin ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

2. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Deney grubu öğrencilerinin son test kavram başarı puanları ile Kontrol grubu öğrencilerinin son test kavram başarı puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Kavram Başarı Testi Son Test Sonuçları

Son test	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Mann Whitney U	p
Kavram Başarı Testi Puanı	Deney	22	23,00	1,02	0,000	0,000*
	Kontrol	20	13,90	3,08		

Deney grubu öğrencilerinin son test kavram başarı puanları ($\bar{X}=23.00$), kontrol grubundaki öğrencilerin son test puanlarına ($\bar{X}=13.90$) göre daha yüksek bulunmuştur. İstatistiksel olarak da deney grubundaki öğrencilerin son test puanları ile kontrol grubundaki öğrencilerin son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Deney grubu öğrencileri kontrol grubundaki öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır.

Elde edilen bulgulara göre; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanındaki kavramların öğretiminde kavram analizi yöntemi ile öğretim yapılan deney grubundaki öğrencilerin akademik başarılarında, geleneksel yöntem ile öğretim yapılan kontrol grubundaki öğrencilere göre daha fazla bir artış olduğu görülmüştür. Kısacası; deney grubundaki öğrenmenin, kontrol grubuna göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu verilere göre kavram analizi yönteminin öğrenci başarısını arttırmada olumlu yönde etki ettiği söylenebilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

3. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama öncesi ölçülen ön test tutum puanları ile Kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama öncesi ölçülen ön test tutum puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği Ön Test Sonuçları

Ön test	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Mann Whitney U	p
Tutum Puanı	Deney	22	61,50	9,68	203,000	0,668
	Kontrol	20	59,95	9,31		

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama öncesi ölçülen ön test tutum puanları ($\bar{X}=61,50$), kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ölçülen tutum puanlarına ($\bar{X}=59,95$) göre daha olumlu bulunmuştur. Ancak, deney grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ölçülen tutumları ile kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ölçülen tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 3’e göre deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının uygulama öncesinde eşit düzeyde olduğu söylenebilir. Yansız bir şekilde belirlenen deney ve kontrol gruplarının tutum puanları arasında anlamlı bir fark olmaması, uygulama öncesinde grupların tutum düzeyi açısından da denk olduğunu göstermektedir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama sonrası ölçülen son test tutum puanları ile kontrol grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama sonrası ölçülen son test tutum puanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği Son Test Sonuçları

Son test	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Mann Whitney U	p
Tutum Puanı	Deney	22	70,91	5,65	136,500	0,035*
	Kontrol	20	65,35	8,56		

*p<0,05

Deney grubu öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersine ilişkin uygulama sonrası ölçülen son test tutum puanları ($\bar{X}=70.91$), kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama sonrası ölçülen tutum puanlarına ($\bar{X}=65.35$) göre daha olumlu bulunmuştur. İstatistiksel olarak da deney grubundaki öğrencilerin uygulama sonrası ölçülen tutumları ile kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama sonrası ölçülen tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bulunan bu fark, deney grubu lehinedir.

Tablo 4'ten elde edilen veriler, kavram analizi yöntemi ile öğretim yapılan deney grubu öğrencilerinin tutum puanlarının, geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubundaki öğrencilerin tutum puanlarından yüksek olduğunu göstermektedir. Uygulama sonrasında deney grubunda yer alan öğrencilerin tutum puanlarının yüksek olması nedeniyle, kavram analizi yönteminin Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Uygulama sonunda elde edilen nicel verilerin desteklenmesi amacıyla öğrencilerin hazırladıkları, kavramları tanıtan afişler ve olgu – genelleme kavramları için kullanılan çalışma yapıları kullanılmıştır. Elde edilen dokümanlar betimsel olarak analiz edilmiştir.

Afiş Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Deney grubu öğrencilerinin, seçtikleri kavramlara ilişkin hazırladıkları afişler, araştırmacı tarafından geliştirilen Dereceli Puanlama Anahtarı kullanılarak alan uzmanı üç kişi tarafından, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş, verilen puanların ortalamaları alınarak analiz edilmiştir. Dereceli Puanlama Anahtarı'na göre alınabilecek puanlar ve karşılıkları şu şekildedir:

$\leq 12 - 12 \rightarrow$ Geliştirilmeli

$\leq 12 - 24 \rightarrow$ Yeterli

$\leq 24 - 36 \rightarrow$ Mükemmel

Deney grubu öğrencilerinin seçtikleri kavramları tanıtan afişler, alan uzmanı 3 kişi tarafından birbirinden bağımsız şekilde bu ölçütlere göre değerlendirilmiş, aldıkları puanların ortalamaları Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5. Deney Grubu Öğrencilerinin Afiş Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler	Seçtiği Kavram	Afişin Görünümü	Afişin İçeriği	Materyal Kullanımı	Zamanlama	Toplam Puan
1. öğrenci	Savaş-Bariş	8	8	11	6	33
2. öğrenci	Savaş-Bariş	7	8	10	6	31
3. öğrenci	Ortak Miras	9	9	12	6	36
4. öğrenci	Turizm	9	6	10	6	31
5. öğrenci	Milli Kültür	9	9	12	6	36
6. öğrenci	Küresel Sorun	8	7	12	6	33

7. öğrenci	Turizm	8	8	11	6	33
8. öğrenci	Milli Kültür	8	9	12	6	35
9. öğrenci	Turizm	6	8	10	6	30
10. öğrenci	Milli Kültür	9	8	12	6	35
11. öğrenci	Bağımsızlık	9	9	12	6	36
12. öğrenci	Küresel Sorun	9	9	12	6	36
13. öğrenci	Sanat	9	8	12	6	35
14. öğrenci	Sanat	8	8	11	6	33
15. öğrenci	Bağımsızlık	8	7	11	6	32
16. öğrenci	Ortak Miras	9	7	11	6	33
17. öğrenci	Barış	9	9	12	6	36
18. öğrenci	Bağımsızlık	7	8	10	6	31
19. öğrenci	Turizm	8	7	12	6	33
20. öğrenci	Milli Kültür	9	9	12	6	36
21. öğrenci	Bağımsızlık	8	8	10	6	32
22. öğrenci	Sanat	9	8	10	6	33

Tablo 5'e göre deney grubunda yer alan öğrencilerin, seçtikleri kavramlar için hazırladıkları afişlerden almış oldukları ortalama puanlar incelendiğinde tüm öğrencilerin 24 – 36 puan aralığına denk gelen “mükemmel” derecesinde afişler hazırladıkları görülmektedir. Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların tüm özelliklerini, kavram analizi yöntemi ile tanıyan öğrencilerin, hazırladıkları afişlerde de seçtikleri kavramları tüm yönleriyle tanıtmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu durumun, araştırmanın nicel verilerinden elde edilen; “kavram analizi yöntemi, öğrenci başarısını arttırmada olumlu yönde etki etmektedir” sonucunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Afiş çalışması sonrasında öğrencilerin, seçtikleri kavramı belirlemelerinde etkili olan faktörlerin tespit edilmesi amacıyla “Neden ..... kavramını seçtin?” sorusu yöneltilmiş ve öğrenci cevapları yorumlanmıştır. Bu soruya bağımsızlık kavramını tanıtan afişle 36 tam puan almış olan 11 numaralı öğrencinin cevabı “Atatürk, milletimizin bağımsızlık kazanması çok çalıştı, kendi topraklarımızda hiçbir devlete boyun eğmeden yaşamamızı sağladı. Atatürk’ün bağımsızlığa önem vermesi, benim bu kavramı seçmemde etkili oldu” şeklindedir. Bu kavramı seçen diğer öğrencilerin (11,15 ve 21 numaralı öğrenciler) ifadelerinde de Atatürk’ün bağımsızlık için gösterdiği çabalara yer verdikleri görülmüştür. Genel olarak öğrencilerin Atatürk’ün bağımsızlık anlayışından etkilendikleri sonucuna ulaşılabilir.

Küresel sorun kavramını tanıtan afişle 36 tam puan almış olan bir diğer öğrenci (12 numaralı öğrenci) “Dünyamız çok büyük tehlikelerle karşı karşıya. Küresel sorunlar, dünyamızın sonunu getirebilir. Ama bu durumu tersine çevirebiliriz. Biraz daha duyarlı ve dikkatli davranırsak küresel sorunları yenebileceğimizi ve dünyayı daha güzel bir hale getirebileceğimizi anlatmak istediğim için bu kavramı seçtim” demiştir. Bu öğrencinin ifadeleri, hazırladığı afiş de yansıtmaktadır. Afiş, düz tutulduğunda küresel sorunlar nedeniyle ağlayan bir dünya görülmekte, ters çevrildiğinde ise küresel sorunların yaşanmadığı, mutlu bir dünya görülmektedir. Bu kavramı seçen diğer öğrencinin (6 numaralı öğrenci) de küresel sorunların çözümünde dünya çocuklarının etkin rol oynayabileceğine dair ifadelerin yer alması, öğrencilerin bu kavramı seçmelerinde küresel sorunların ortadan kaldırılabilmesi düşüncesinin etkili olduğunu göstermektedir.

Afişinde savaş ve barış kavramını birlikte kullanan 1 numaralı öğrenciye her iki kavramı birlikte ele almasının nedeni sorulduğunda “Bu kavramlar yan yana iken aralarındaki zıtlığı göstermek daha anlamlı olur diye düşündüm. Bütün savaşların barışla sonuçlanmasını isterim. Barış dolu bir dünyada yaşamak hepimizin hakkı.” şeklinde cevap vermiştir. Bu

öğrenci savaş ve barışı, afişine “hayata açılmış iki büyük sayfa” olarak yansıtmıştır. Bu iki kavramı birlikte kullanan 2 numaralı öğrencinin de benzer ifadeler kullandığı görülmüştür. Öğrencilerin bu kavramı seçmelerinde, kavramlar arasında kurdukları ilişkiyi yansıtmak istemelerinin etkili olduğu söylenebilir.

Milli kültür kavramı ile ilgili bir afiş hazırlayan 8 numaralı öğrenci, bu kavramı seçmesinin nedeni olarak “*Milli kültürümüz, atalarımızdan bize kalan, bizim de sonraki kuşaklara aktaracağımız bir emanettir. Milli kültürümüze sahip çıkmamız gerekir. Biz kültürümüzü bilmezsek, bizden sonrakiler de bilmez ve yok olur gider. Arkadaşlarımı bu konuda uyarmak istediğim için bu kavramı seçtim.*” açıklamasını yapmıştır. Öğrencinin bu kavramı seçmesinde kavramın ayırt edici özelliklerinden biri olan, nesilden nesile aktarılması özelliğinin etkili olduğu söylenebilir. Milli kültür kavramını seçen diğer öğrenciler (5, 10 ve 20 numaralı öğrenciler) ise daha çok, kavramın örneklerinden etkilendiklerini belirten ifadeler kullanmışlardır.

Turizm kavramını tanıtan öğrenci 9 numaralı öğrenci “*Daha önce sadece yaz ve kış turizmini biliyordum. Turizmin birçok çeşidi olduğunu, iç ve dış turizmi öğrendim. Öğrendiklerimi arkadaşlarımla paylaşmak istediğim için bu kavramı seçtim.*” diyerek bu kavramı seçmesinde turizm kavramıyla ilgili yeni öğrendiği bilgilerin etkili olduğunu belirtmiştir. Bu kavramı seçen diğer öğrencilerin (4, 7 ve 19 numaralı öğrenciler) de ifadelerinde turizm çeşitlerine ve ülkemizin turistik değerlerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Bu noktadan hareketle, öğrencilerin turizm kavramının ayırt edici özellikleri ve örneklerinden etkilendikleri söylenebilir.

Sanat kavramı ile ilgili afiş hazırlayan 13, 14 ve 22 numaralı öğrencilerin ifadeleri birbirine benzer niteliktedir. Öğrenciler “*Sanat, duyguların çeşitli yollarla başkalarına aktarılmasına yardım eder. Herkes sanatçı olamaz.*” şeklinde cümleler kurmuşlardır. Bu kavramı seçen öğrencilerin, kavramın tanımından ve kavramının ayırt edici özelliklerinden etkilenmiş oldukları görülmektedir. Ortak miras kavramı ile ilgili afiş hazırlamış olan 3 numaralı öğrenci, “*Ortak miras, milli kültür gibidir; nesilden nesile aktarılır ve korunması gerekir, bu görev bizlere düşmektedir. Bu konuya arkadaşlarımla dikkatini çekmek istediğim için bu kavramı seçtim.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır. 16 numaralı öğrenci de ortak miras kavramını ele almış ve afişinde, insanlığın sanat mirasına örnekler vermiştir. Her iki öğrencinin ifadelerinden hareketle, bu kavramı seçmelerinde kavramın ayırt edici özelliklerinin ve örneklerinin etkili olduğu söylenebilir.

Afiş çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin seçtikleri kavramın tanımından ve ayırt edici özelliklerinden yola çıkarak oluşturdukları sloganlara ve kavramların görsel nitelikteki örneklerine daha çok yer verdikleri görülmüştür. Bu durum, kavram analizi yöntemi ile yapılan bir öğretim süreci sonunda öğrencilerin, kavramın tanımından ve olumlu örneklerinden daha fazla etkilendikleri şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma Yapraklarının Değerlendirilmesi

Deney grubu öğrencilerinin, olgu ve genelleme kavramlarına örnek olarak beşer adet cümle yazmış oldukları çalışma yaprakları alan uzmanı üç kişi tarafından, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda olgu-genelleme kavramlarına verilen doğru ve yanlış cümle örneklerinin dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Deney Grubu Öğrencilerinin Çalışma Yapraklarının Değerlendirilmesi

Öğrenciler	GENELLEME			OLGU		
	Doğru	Yanlış	Boş	Doğru	Yanlış	Boş
1.öğrenci	2	3	-	4	1	-
2.öğrenci	1	4	-	3	2	-
3.öğrenci	3	2	-	5	-	-
4.öğrenci	3	3	-	5	-	-
5.öğrenci	3	2	-	4	1	-
6.öğrenci	3	2	-	1	4	-
7.öğrenci	3	3	-	5	-	-
8.öğrenci	2	3	-	3	2	-
9.öğrenci	1	4	-	5	-	-
10.öğrenci	3	2	-	4	1	-
11.öğrenci	4	1	-	3	2	-
12.öğrenci	3	1	1	3	2	-
13.öğrenci	4	-	1	3	2	-
14.öğrenci	1	2	2	5	-	-
15.öğrenci	3	1	1	4	-	1
16.öğrenci	3	2	-	4	1	-
17.öğrenci	1	4	-	2	3	-
18.öğrenci	3	-	2	5	-	-
19.öğrenci	2	3	-	3	1	1
20.öğrenci	2	2	1	3	2	-
21.öğrenci	3	2	-	2	2	-
22.öğrenci	3	2	-	4	1	-
TOPLAM	56	48	8	80	27	2

Tablo 6 incelendiğinde genelleme kavramı için toplam 56 adet doğru, 48 adet yanlış örnek cümle kurulduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin Kavram Başarı son test puanları arasında, deney grubu öğrencileri lehine anlamlı düzeyde bir fark çıkmış olması göz önünde tutulduğunda, deney grubu öğrencilerinin doğru ve yanlış cümle sayılarının bu denli birbirine yakın olması düşündürücü bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum iki şekilde yorumlanabilir:

1. Sosyal Bilgiler programına göre 6. sınıfta giriş, 7. sınıfta geliştirme düzeyinde verilmesi öngörülen bu kavramın, ders kitaplarında doğrudan ele alınmamış olması nedeniyle, öğrencilerin 6. sınıftan aşına olmaları gereken bu kavrama ilişkin ön bilgilerinin eksik olduğu söylenebilir. Nitekim genelleme kavramının analizinin yapıldığı ders esnasında öğrencilerin, kavramın özelliklerini anlamakta zorluk yaşadıkları ve daha fazla örneğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.
2. Çalışma yaprağı uygulaması esnasında öğrencilerin, olgu ve genelleme arasında ilişki kurabilmelerine, kavramın tanımını hatırlayabilmelerine karşın genelleme kavramına örnek vermekte zorlandıkları, kavram analizinde kullanılan örnekleri hatırlamaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu durum öğrencilerin, genelleme kavramı için verilen örnekler arasından doğru olanı seçebildiklerini, ancak yazılı ifadelerle kendi örneklerini kurmakta zorlandıklarını göstermektedir.

Tablo 6'ya göre deney grubu öğrencilerinin olgu kavramı için toplam 80 adet doğru, 27 adet yanlış örnek cümle kurduğu görülmektedir. Olgu kavramı, Sosyal Bilgiler programına göre 4. ve 5. sınıfta giriş, 6. sınıfta geliştirme, 7. sınıfta ise pekiştirme düzeyinde verilmesi öngörülen bir kavramdır. Özellikle 6. sınıf ders kitabının ilk konusunda olgu kavramının tanımı, görüş kavramının tanımı birlikte verilmiştir. Ayrıca öğrenci çalışma kitabında da “Olgu mu, görüş

mü?" isimli etkinlik ile bu kavramlara ilişkin örnek cümlelere yer verilmiştir. 6. sınıfta kavramın tanımını ve örneklerini gören öğrencilerin, olgu kavramı hakkında ön bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Olgu kavramının analizinin yapıldığı ders esnasında öğrencilerin kavramın tanımını ve ayırt edici özelliklerini kavramada zorluk yaşamadıkları, hatta kavrama farklı örnekler vermekte oldukça istekli davrandıkları tespit edilmiştir.

Olgu ve genelleme kavramına ilişkin elde edilen veriler karşılaştırıldığında olgu kavramının, öğrencilerin geçmiş yıllardan aşına oldukları bir kavram olması ve görüş kavramı ile ilişkilendirildiğinde biraz daha somutlaştırılmış olması nedeniyle öğrenciler tarafından daha kolay anlaşıldığı söylenebilir. Genelleme kavramının ise 6. sınıfta giriş düzeyinde ele alınması gerektiği ön görülmüş, ancak ders kitabı ve çalışma kitabında bu kavrama yer verilmemiştir. Genelleme kavramı hakkında ön bilgiye sahip olmayan öğrenciler, kavram hakkında daha açıklayıcı bilgiye ve daha çok sayıda örneğe ihtiyaç duymuşlardır. Dolayısıyla öğrencilerin, kavramlara örnekler vermeleri istendiğinde olgu cümleleri yazarken daha rahat oldukları, genelleme kavramında ise nispeten sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Sonuç olarak genelleme kavramının çalışma grubundaki öğrenci seviyesinin üzerinde bir kavram olduğu, bu kavrama ileriki yıllarda yer verilmesinin daha uygun olacağı söylenebilir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğretiminde kavram analizi yöntemi kullanılmasının, öğrenci başarısı ve tutumlarına etkisinin araştırıldığı bu çalışmada elde edilen verilere ilişkin sonuçlar şöyledir:

Araştırmada ilk olarak deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı Testi ön test puanları karşılaştırılmış, her iki grubun ön test puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna göre uygulama öncesinde deney ve kontrol gruplarının, bağımsızlık, barış, genelleme, küresel sorun, milli kültür, olgu, ortak miras, sanat, savaş ve turizm kavramlarına ilişkin ön bilgi seviyelerinin birbirine denk olduğu söylenebilir.

Araştırmanın uygulama sürecinin ardından, deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Kavram Başarı Testi son test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla her iki grupta yer alan öğrencilerin Kavram Başarı Testi son test puanları karşılaştırıldığında deney grubu lehine anlamlı bir fark elde edilmiştir. Buna göre kavram analizi yönteminin, öğrenci başarısını arttırmada olumlu yönde etki ettiği söylenebilir. Bu durum Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan her bir kavramın analizinin yapılarak öğretilmesi durumunda öğrencilerin kavram öğrenme seviyelerinde artış olacağını göstermektedir. Araştırmada ulaşılan bu sonuç, Dündar'ın (2007) ve Yükselir (2006)'in çalışmalarında elde ettikleri; kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarılarında etkili bir strateji olduğu sonucu ile, Coşkun'un (1999) öğeleri belirleme kuramına dayalı olarak yapılan kavram öğretiminin geleneksel yöntemle kıyasla daha etkili olduğu sonucu ile, Kılıç'ın (2007) kavramların içerik öğelerine ilişkin yapılan açıklamaların kavramların öğrenilmesinde oldukça etkili olduğu ve akademik başarıyı artırdığı sonucu ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği ön test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla her iki grupta yer alan öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği ön test puanları karşılaştırılmış, her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu sonuçlara göre uygulama öncesinde grupların tutum düzeyi açısından denk olduğu söylenebilir. Uygulama sonrasında ölçülen Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği son test puanları karşılaştırıldığında ise deney grubu lehine anlamlı bir fark elde edilmiştir. Buna göre kavram analizi yönteminin

Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuç Dünder'in (2007) kavram analizi stratejisinin, öğrencilerin Hayat Bilgisi Dersine yönelik tutumlarında olumlu etkide bulunduğu sonucu ile ve Kılıç'ın (2007) nitel verilere dayanarak ulaştığı, kavram analizinin kullanıldığı deney grubundaki öğrencilerin dersi olumlu değerlendirdikleri ve konuyu iyi anladıklarını ifade ettiklerini belirten sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Araştırmada nicel verilerin desteklenmesi amacıyla, öğrencilerin seçtikleri bir kavramı tanıtan afiş hazırlamaları istenmiş, hazırladıkları afişler Dereceli Puanlama Anahtarı'na göre değerlendirilmiş ve tüm öğrencilerin 24 – 36 puan aralığına denk gelen “mükemmel” derecesinde afişler hazırladıkları görülmüştür. Kavramların tüm özelliklerini kavram analizi yöntemi ile tanıyan öğrencilerin, hazırladıkları afişlerde de seçtikleri kavramları tüm yönleriyle tanıtmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu durumun, araştırmanın nicel verilerinden elde edilen; “kavram analizi yöntemi, öğrenci başarısını arttırmada olumlu yönde etki etmektedir” sonucunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Deney grubu öğrencilerinin olgu ve genelleme kavramlarına örnek cümleler yazdıkları çalışma yapıları değerlendirildiğinde olgu kavramının, öğrencilerin geçmiş yıllardan aşına oldukları bir kavram olması nedeniyle öğrenciler tarafından daha kolay anlaşıldığı, genelleme kavramının ise ön bilgi eksikliği ve daha soyut bir yapıda olması nedeniyle anlaşılmasının daha zor olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre genelleme kavramının çalışma grubundaki öğrenci seviyesinin üzerinde bir kavram olduğu, bu kavrama ileriki yıllarda yer verilmesinin ve kavramın öğretiminde bol örnek kullanılmasının uygun olacağı söylenebilir.

Araştırmanın uygulama sürecindeki gözlem ve deneyimler, Kavram analizi yöntemiyle işlenecek bir dersin planının önceden hazırlanmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Öğretmenlerin, her bir kavrama ilişkin analiz yapmalarının güçlüğü ve kavramlara ilişkin genel bir ortak plan olması gerekliliği göz önünde bulundurulursa Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarında, alan uzmanları tarafından yapılacak olan kavram analizlerine yer verilmesi öğretmenler açısından faydalı olabilir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler programında kavramların kazandırılma düzeyi olarak belirtilen “giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyi” ifadelerinin içeriğinin açıklanmasının, kavramların sınıf seviyelerine göre verilecek olan özelliklerinin belirlenebilmesi açısından faydalı olacağı söylenebilir.

Araştırma sonuçları Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin kullanılmasının, öğrenci başarısının ve Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının olumlu yönde artmasında etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuçtan hareketle Sosyal Bilgiler programındaki diğer öğrenme alanlarında yer alan kavramların öğretiminde de öğrenci başarısını arttırmak ve derse yönelik tutumları olumlu yönde geliştirmek amacıyla kavram analizi yöntemi kullanılabilir. Kavram öğretimine ilişkin yapılan akademik çalışmaların, uygulayıcı konumundaki öğretmenlerle farklı platformlarda paylaşılması, akademisyen ve öğretmenlerin bilgi ve görüş alışverişinde bulunmalarına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, K. Ü. (2005). *Aktif Öğrenme*. (7. basım). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- AKŞİT, F. (2007). *Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.

- ALTIPARMAK, D., E. BEDİR ve diğeri (1999). *21. Yüzyılda Türk Milli Eğitimi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- ARENDS, R. I. (2001), *Learning To Teach*. Fifth Edition, McGraw Hill Companies, Singapore.
- BEDWELL, L.E.; HUNT G.H.; TOUZEL T.J.; WISEMAN D.G. (1991). *Effective Teaching – Preparation and Implementation*. (Second Edition). USA: Charles Thomas Publisher.
- BİNDAK, R. (2005). Tutum Ölçeklerine Madde Seçmede Kullanılan Tekniklerin Karşılaştırılması, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 6* ,(Sayı:10) s. 17-26.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2007a). *DeneySEL Desenler Öntest-Sontest Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- _____ (2007b). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (2.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- COŞKUN, M. K. (1999), *Öğeleri Belirleme Kuramına Dayalı Kavram Öğretiminin Akademik Başarı Ve Kalıcılığa Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- DOĞANAY, A. (2002). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Editörler: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DÜNDAR, H. (2007); *Kavram Analizi Stratejisinin Öğrencilerin Kavram Öğrenme Başarısı ve Hayat Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi , Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- FARRIS, J.P (2007). *Elementary and Middle School Social Studies*. (Fifth Edition). USA: Waveland Pres, Inc.
- GÜVEN, B., UZMAN, E. (2006). Ortaöğretim Coğrafya Dersi Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:14, No:2, s 527-536.
- HANNA, P.R. (1987). *Assuring Quality For The Social Studies in Our Schools*. Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford <http://www.eric.ed.gov> adresinden 25.11.2009’da alınmıştır.
- KARASAR, N. (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (11.basım). Ankara: Nobel Yayınları
- KILIÇ, F. (2007). *Mikro Düzeyde İçerik Düzenleme Stratejilerinin Kavramların, Genellemelerin Öğrenilmesine ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- MCKINNEY, C. W., LARKINS A. G., FORD M.J., DAVIS J.C.III (1983). The Effectiveness of Three Methods of Teaching Social Studies Concepts to Fourth-grade Students: An Aptitude-Treatment Interaction Study. *American Educational Research Journal*, December 21, vol:20, p: 663-670.
- MEB (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı - 7. Sınıf*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

- OBENCHAIN, K. M., R. V. MORRIS (2007). *50 Social Studies Strategies For K-8 Classrooms*. Columbus, Ohio:Pearson Merrill Prentice Hall.
- ŞAHİN, T., ÇAKIR, Ö.S. & ŞAHİN, B. (2000). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerine Karşı Tutumları, Akademik Benlik Kavramları ve Bilişsel Öğrenme Düzeyleri*, MEB EARGED Projesi, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- ŞAM, E. A. (2007); Amasya Eğitim Fakültesinde Farklı Bölümlerde Okuyan Öğretmen Adaylarının Tarih Dersine İlişkin Tutumları, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, (Sayı 3), s:1-19.
- TÜRKER, N. K. ve TURANLI N.(2008). Matematik Eğitimi Derslerine Yönelik Tutum ÖlçeğiGeliştirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 28. (Sayı 3) s: 17-29.
- YAZICI, H.ve SAMANCI, O. (2003), İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri, *Milli EğitimDergisi*, (Sayı:158), <http://yayim.meb.gov.tr> adresinden 20/11/2009'da alınmıştır.
- YILDIRIM, A.; ŞİMŞEK H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. Basım).Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÜKSELİR, A. (2006)*İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Adana.
- WALLACE, M. (2006) *Social Studies: All Day, Every Day in the Early Childhood*, Canada: Classroom, Delmar Cengage